

AD DECIMUM dicendum, quod deliberatus consensus non causat Dei contemptum, nisi illud in quod consentit, acceptetur ut contrarium Deo.

AD UNDECIMUM dicendum, quod objectum superioris rationis, quod est altissimum, potest considerari et secundum cognitionem superiorem, et secundum cognitionem inferiorem. Nam cognitio quam Deus habet de bono æterno, quod est ipse, est supra cognitionem quam homo habet de eo per rationem humanam : et ideo homo in sua cognitione rectificatur per cognitionem divinam, in quantum credit revelationi divinæ. Cum vero aliquis subito apprehendit Deum non esse trinum et unum, apprehendit hoc secundum rationem humanam ; et est peccatum veniale. Cum vero deliberat, applicat ad hoc cognitionem divinam, considerans quod hoc est contra id quod Deus revelavit, quod aliquis discedat unitatem illius Dei ; et ideo fit mortale, quasi reductum in contrarietatem alioris medi.

AD DODECIMUM dicendum, quod infirmitas immutans naturalem complexionem cordis, aut aliquid ab eo abiciens, semper est mortalis ; sed infirmitas inducens inordinationem aliquam in motu ejus, non semper est mortalis ; et similiter peccatum auferens caritatem a superiori ratione est mortale ; non autem peccatum quod facit inordinationem in aliquo actu.

ARTICULUS VI. — *Utrum in sensualitate possit esse peccatum veniale.*

Sexto quæritur, utrum in sensualitate possit esse peccatum veniale. Et videtur quod non. Dicit enim Ambrosius (lib. de Noe et arca, cap. XII, a med.), quod illud solum est capabile virtutis quod est capabile vitii. Sed sensualitas non est capabilis virtutis ; significatur enim per serpentem, ut Augustinus dicit (in XII de Trinit., cap. XII et XIII). Quia ergo sensualitas non potest esse causa virtutis, ergo nec vitii.

2. Præterea, secundum Augustinum (lib. de duabus Animabus, cap. X et XI, et I Retract., cap. IX), omne peccatum in voluntate est, quia non nisi voluntate peccatur. Sed sensualitas est alia a voluntate. Ergo sensualitas non est peccatum veniale.

3. Præterea, peccatum in brutis non invenitur. Sed sensualitas est communis nobis et brutis. Ergo in sensualitate peccatum esse non potest.

4. Sed dicendum, quod sensualitas in brutis non est obediens rationi sicut in nobis ; et ideo in nobis potest esse subjectum peccati, non autem in brutis. — Sed contra, sensualitas secundum hoc non erit subjectum peccati venialis nisi in quantum obedit rationi. Sed propter quod unumquodque, illud magis et prius. Ergo magis est assignandum subjectum peccati venialis ratio quam sensualitas ; peccant enim, secundum

Philosophum in Topic., qui non assignant primum subjectum accidenti.

5. Præterea, dispositio et habitus sunt in eodem. Sed peccatum veniale est dispositio ad mortale. Cum ergo peccatum mortale non possit esse in sensualitate, nec veniale in sensualitate esse poterit.

6. Præterea, Augustinus dicit super Genes. contra Manichæos (lib. II, cap. XIV, parum ante finem), quod si aliquis motui sensualitatis non consentit, non periclitatur, sed coronatur. Nullus autem venialiter peccans ex hoc coronatur. Ergo motus sensualitatis non est peccatum veniale.

7. Præterea, Augustinus dicit in sermone de operibus misericordiæ : *Omne peccatum est contemptus Dei, propter hoc quod contemnuntur mandata ejus.* In illa ergo parte animæ potest esse peccatum quæ potest percipere mandatum Dei. Hoc autem non potest esse sensualitas, sed sola ratio. Ergo peccatum veniale non potest esse in sensualitate.

8. Præterea, nullus peccat in eo quod per voluntatem vitare non potest. Sed homo non potest per voluntatem vitare quin motus concupiscentiæ exurgat, secundum illud Rom., VII, 19 : *Non enim quod volo bonum, hoc ago, scilicet non concupiscere, ut Glossa (interlinealis ibi) exponit.* Ergo motus sensualitatis non est peccatum.

Sed contra est quod Magister dicit (XXIV dist., II Sent.), quod si motus concupiscentiæ sit solum in sensualitate, erit peccatum veniale ; et sumitur ab Augustino (XII de Trinitate, cap. XII).

Respondeo dicendum, quod peccatum proprie respicit actum, ut ex superioribus patet. Cum autem nunc loquamur de peccato in moribus, in actu illius potentiæ contingit esse peccatum, quem contingit esse morale. Est autem aliquis actus moralis per hoc quod est a ratione et voluntate ordinatus et imperatus. Unde quæcumque pars hominis obedit rationi, potest in actu ejus esse peccatum. Obedit autem rationi et voluntati non solum membrum corporale ad exteriorem actum, sed etiam appetitus sensitivus ad quosdam interiores motus ; unde et in actibus exterioribus, et in motibus sensitivi appetitus, qui dicitur sensualitas, potest esse peccatum. Sed considerandum, quod quia actio magis attribuitur principali et primo agenti quam instrumentum, quando interior appetitus vel membrum exterius operatur ex imperio rationis, attribuitur peccatum non sensualitati vel membro corporali, sed rationi. Nunquam autem contingit quod membrum exterius operetur nisi motum vel a ratione vel saltem ab imaginatione vel sensu et appetitu sensitivo ; unde peccatum nunquam dicitur esse in membris exterioribus, puta manu vel pede ; sed sensualitas quandoque movetur absque imperio rationis et voluntatis. Sed

tamen hoc peccatum non potest esse mortale, sed veniale tantum. Peccatum enim mortale est per aversionem a fine ultimo, in quem ordinat ratio; sed sensualitas ad illud attingere non potest: unde in sensualitate non potest esse peccatum mortale, sed veniale tantum. Cum enim motus sensualitatis imperatur a ratione, ut patet in eo qui vult concupiscere aliquid mortalium, talis motus est peccatum mortale; sed non attribuitur sensualitati, sed rationi imperanti.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Ambrosius loquitur de vitio peccati mortalis, quod opponitur virtuti. Veniale autem non contrariatur virtuti, quamvis quedam virtutes sint irrationalium partium animæ, secundum Philosophum (in III Ethic., cap. x, in princ.), non quidem in quantum sunt sensitivæ, sed in quantum sunt rationales per participationem.

AD SECUNDUM dicendum, quod Augustinus intelligit omne peccatum esse in voluntate sicut in primo movente vel movere potente: ex hoc enim motus sensualitatis est peccatum veniale, quia voluntas potest illud impedire.

AD TERTIUM dicendum, quod sensualitas est subjectum peccati in quantum obedit rationi; sic autem non est communis nobis et brutis.

AD QUARTUM dicendum, quod quando actus voluntatis vel rationis invenitur in peccato, tunc directe potest attribui rationi vel voluntati sicut primo motivo et primo subjecto: sed quando non est ibi aliquis actus voluntatis vel rationis, sed solus actus sensualitatis, qui dicitur peccatum, quia potest prohiberi per rationem et voluntatem, tunc peccatum attribuitur sensualitati.

AD QUINTUM dicendum, quod quando dispositio et habitus differunt sicut perfectum et imperfectum in eadem specie, tunc sunt in eodem; alioquin non oportet. Nam bonitas imaginationis est dispositio ad scientiam: et similiter motus sensualitatis potest esse dispositio ad peccatum mortale quod est in ratione.

AD SEXTUM dicendum, quod quando motus illicitus est in sensualitate, tripliciter se potest ad ipsum habere ratio. Uno modo sicut resistens; et tunc nullum est peccatum, sed est meritum coronæ. Aliquando autem se habet ut imperans, puta cum ex proposito motum concupiscentiæ illicitæ excitat: et tunc si sit illicitus in genere peccati mortalis, erit peccatum mortale. Aliquando autem se habet ut neque prohibens neque imperans, sed consentiens; et tunc est peccatum veniale.

AD SEPTIMUM dicendum, quod Augustinus ibi loquitur de peccato mortali, quod est simpliciter peccatum: nam peccatum veniale est secundum quid peccatum, ut supra dictum est.

AD OCTAVUM dicendum, quod quia appetitus sensitivus movetur ab aliqua apprehensione, et tamen est virtus in organo corporali, dupliciter potest motus ejus insurgere: uno modo ex corporis dispositione; alio modo ex aliqua apprehensione.

Dispositio autem corporalis non subjacet imperio rationis; sed omnis apprehensio imperio rationis subjacet; potest enim ratio prohibere usum cujuslibet apprehensivæ potentiæ, maxime in absentia sensibili secundum tactum, quod quandoque removeri non potest. Quia ergo peccatum est in sensualitate, secundum quod potest obedire rationi; primus motus sensualitatis, qui est ex dispositione corporali, non est peccatum, et hunc appellant aliqui primo primum: secundus autem motus, qui excitatur ex aliqua apprehensione, est peccatum. Primum enim ratio nullo modo vitare potest; secundum autem vitare potest quantum ad singulos, non autem quantum ad omnes: quia dum avertit cogitationem suam ab uno, incurrit in aliud, ex quo potest insurgere motus illicitus.

ARTICULUS VII. — *Utrum homo in statu innocentia potuerit peccare venialiter.* (I-II p., quæst. LXXXIX, art. 3.)

Septimo queritur, utrum homo in statu innocentia potuerit peccare venialiter. Et videtur quod sic. Quia super illud I ad Timoth., II, 2: *Adam non est seductus*, dicit Glossa (ordin. ex Aug., lib. XIV de Civ. Dei, cap. xi, in fin.): *Inexpertus divinae seceritatis, in eo falli potuit, ut crederet veniale esse commissum.* Ex quo videtur quod Adam in statu innocentia crederet se posse peccare venialiter, etiam antequam mortaliter. Sed ipse melius novit conditionem sui status quam nos. Non est ergo nobis dicendum, quod non potuerit peccare venialiter.

2. Sed dicendum, quod veniale non sumitur ibi (1) pro veniali ex genere, sicut verbum otiosum dicitur veniale peccatum; sed dicitur veniale, idest facile remissibile. — Sed contra est quod Gregorius dicit IX Moral. (cap. xxviii, in novis exemplar.) super illud, *Memento queso, quod sicut lutum feceris me: « Venialis est in homine culpa, cum sit irremediabilis in Angelo. »* Si ergo aestimasset peccatum suum esse veniale, idest remissibile, non fuisset seductus. Ergo Glossa non est sic exponenda, ut accipiatur veniale pro remissibili.

3. Præterea, peccatum veniale est dispositio ad mortale. Sed dispositio præcedit habitum. Ergo veniale peccatum in homine præcessit mortale.

4. Præterea, cum nos possimus peccare venialiter; si Adam venialiter peccare non potuit, hoc non fuit nisi propter integritatem sui status. Sed minus opponitur integritati primi status peccatum veniale quam mortale, quod tamen commisit. Ergo multo magis peccatum veniale committere potuit.

5. Præterea, peccata opponuntur actibus virtuosus. Sed actus virtuosus non fuerunt alterius generis in statu innocentia

(1) Al. nisi.

quam sint modo. Ergo nec actus peccatorum. Si ergo quedam peccata sunt modo venialia, et in statu innocentiae fuissent.

6. Præterea, prius acceditur ad minus distans quam ad magis distans. Sed peccatum mortale magis distat a rectitudine primi status quam peccatum veniale. Ergo prius pervenit Adam ad peccatum veniale quam ad peccatum mortale.

7. Præterea, Adam potuit peccare et bene facere. Sed potuit facere bonum majus et minus. Ergo potuit facere malum majus et minus, peccando mortaliter et venialiter.

8. Præterea, invenitur aliquis status creaturæ rationalis in quo potest quis peccare mortaliter et venialiter; sicut in nobis accidit. Invenitur etiam alius status in quo non potest quis peccare venialiter nec mortaliter, sicut in statu gloriæ. Invenitur etiam alius status in quo non potest peccari venialiter, sed mortaliter tantum. Ergo est aliquis status in quo potest peccari venialiter et non mortaliter, statu illo durante. Sed hic status non potest esse alius nisi status innocentiae. Ergo in statu innocentiae poterat homo peccare venialiter, statu illo durante.

9. Præterea, in statu innocentiae regimen animæ erat bene ordinatum, propter quod dicitur Eccl., vii, 30, quod Deus fecit hominem rectum. Sed regimen bene ordinatum potest prius debilitari antequam totaliter destruat. Ergo et regimen animæ poterit prius debilitari per peccatum veniale quam totaliter destri per peccatum mortale.

10. Præterea, gratia non aufert naturam. Sed liberum arbitrium hominis naturaliter habet quod potest bene facere, et peccare mortaliter et venialiter. Ergo donum gratuitum originalis justitiæ non impediabat quominus posset venialiter peccare.

11. Præterea, nihil prohibet defectum esse in actu secundi agentis nullo defectu existente in actu superioris agentis; sicut contingit esse defectum in vi germinativa plantæ, nullo defectu existente in motu solis. Sed in anima ratio et sensualitas comparantur sicut superius et inferius. Ergo potuit esse peccatum veniale in actu sensualitatis, nullo peccato mortali existente in actu rationis, et in statu innocentiae.

12. Præterea, Augustinus dicit (XI super Gen., ad litteram, circa finem), quod *Adam sollicitavit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam; non tamen sic jam spiritali mente præditus illo modo credere potuit, quod eos Deus ab esca illius ligni invadendo vehisset*. Sed Adam non habuit spirituales mentem post peccatum. Ergo ante peccatum sollicitavit ipsum experiendi cupiditas. Sed experiendi cupiditas est peccatum veniale. Ergo peccatum veniale in Adam præcessit mortale.

13. Præterea, subitus infidelitatis motus est peccatum

veniale. Sed in Eva antequam peccaret fuit subitus infidelitatis motus quod patet per hoc quod quasi dubitans dixit (Genes., iii, 3) : *Ne forte moriamur*. Ergo peccavit venialiter antequam mortaliter.

14. Præterea, secundum Augustinum (in Ench., cap. xi, a med.), peccata sunt in anima sicut morbi in corpore. Sed Adam prius incurrit morbum debilitantem virtutem ejus quam incurreret mortem. Ergo pari ratione prius incurrit debilitatem per peccatum veniale quam mortem spirituales per peccatum mortale.

15. Præterea, Augustinus dicit (XII super Genes. ad litteram, cap. v, in princ.) : *Non est arbitrandum, quod esset hominem dejecturus tentator, nisi præcessisset in anima hominis quedam elatio comprimenda*. Sed elatio comprimere non potuit postquam in eam consensus. Ergo surrexerat in eo antequam fuerat comprimenda per dissensum. Sed talis motus comprimendus, est peccatum veniale. Ergo in Adam fuit peccatum veniale ante consensum.

16. Præterea, homo fuit dejectus a tentatore per peccatum mortale. Sed elatio comprimenda præcessit defectionem, ut ipsa verba Augustini sonant. Ergo peccatum veniale fuit in eo ante peccatum mortale.

Sed contra, primum peccatum hominis fuit causa mortis, secundum illud Apostoli ad Rom., v, 12 : *Per unum hominem in mundum intravit peccatum, et per peccatum mors*. Sed peccatum mortale ex hoc dicitur quod est causa mortis. Ergo primum peccatum hominis oportuit esse mortale.

Præterea, Anselmus dicit in lib. de conceptu Virginali (cap. x, circa med.) : *Sicut ordo bestiae est sine ratione agere, ita ordo humane naturæ est cum ratione agere*. Sed qui peccat venialiter, non agit cum ratione; alioquin non esset malum, cum Dionysius dicat (cap. iv de divin. Nomin.), quod malum hominis est sine ratione esse. Ergo in statu innocentiae, in quo integer erat ordo naturæ, non potuit homo venialiter peccare.

Præterea, omnis motus est a prædominante. Sed in homine in tempore innocentiae prædominabatur justitia. Ergo omnis motus illius status erat secundum justitiam. Illo ergo statu durante, non potuit homo venialiter peccare.

Respondet dicendum, quod communiter tenetur Adam in primo statu venialiter non peccasse, antequam peccaret mortaliter. Posset autem aliquis æstimare hoc ideo esse, quia peccata quæ sunt nobis venialia, homini in statu innocentiae fuissent mortalia propter excellentiam sui status. Sed hoc dici non potest. Contingit enim unum et idem peccatum gravius esse propter personæ excellentiam; sed circumstantia personæ in infinitum non aggravat, ut faciat de veniali mortale, nisi

transferat in aliam speciem peccati : sola enim huiusmodi circumstantia de veniali facit mortale, ut supra habitum est. Hoc autem contingit cum alicui personæ propter aliquam sui status conditionem sit aliquid contra præceptum existens, quod in inferiori persona non habet rationem contra præceptum existentis ; sicut in sacerdote uxorem ducere est contra præceptum de veto continentie implendo, non autem in laico qui non vovit ; et sic illud quod est vel veniale vel nullum peccatum in laico, est peccatum mortale in sacerdote. Si vero actus superioris personæ non repugnet præcepto specialiter sibi facto, non est peccatum mortale : quia omne peccatum mortale est contra præceptum divine legis, ut supra dictum est, nisi forte per accidens ratione scandali consequentis, cum hoc sit contra præceptum, præbere fratri occasionem ruinæ. Non autem potest dici, quod actus peccatorum venialium fuerint aliter contra præceptum primo homini in statu innocentie, quam nobis. Unde non potest dici, quod fuissent ipsi peccata mortalia quæ sunt nobis venialia, si ea fecisset, propter excellentiam sui status ; sed potius dicendum est, quod conditio sui status talis erat quod tali statu durante nullo modo poterat peccatum veniale committere. Cujus ratio est, quia taliter homo erat in statu innocentie institutus, ut Augustinus dicit (in XIV de Civit. Dei, cap. xv), quod quamdiu pars superior hominis firmiter Deo inhæretet, omnia inferiora superiori parti subdebantur, non solum partes animæ, sed etiam ipsum corpus et alia exteriora. Superior autem pars hominis, scilicet mens, a sua rectitudine qua Deo subdebatur, removeri non poterat nisi per peccatum mortale, quod est aversio a Deo. Nulla ergo inordinatio in inferioribus partibus animæ poterat esse antequam peccaret mortaliter. Unde patet quod peccatum veniale, quod est in sensualitate ante deliberationem rationis, in statu innocentie esse non potuit, cum omnis motus inferiorum partium sequeretur ordinem partis superioris. Sed quia etiam in superiori ratione contingit esse peccatum veniale secundum præmissa, posset alicui videri quod saltem illud veniale peccatum in statu innocentie in Adam esse potuit. Sed et in hoc eadem ratio invenitur, si quis diligenter consideret. Nam cum potentie distinguantur secundum objecta, secundum ordinem objectorum est etiam ordo potentiarum. Contingit autem et in objectis rationis esse ordinem superioris et inferioris, et in speculativis et in practicis. Sicut enim principium indemonstrabile est supremum in speculandis, ita finis se habet in operabilibus. Unde quamdiu superior ratio hominis bene se habuisset circa finem, nullo modo defectuere potuisset circa ea quæ sunt ad finem, propter indefectibilem ordinem inferiorum ad superiora secundum conditionem illius status ; sicut et in speculativis quamdiu homo habet rectam existimationem circa principia, nisi sit defectus

in connexione principiorum ad conclusiones, non poterit incidere aliquis defectus circa conclusiones. Manifestum est autem ex supradictis, art. 1 hujus quæst., quod peccatum mortale est per aversionem a fine ; peccatum autem veniale est inordinatio quædam circa ea quæ sunt ad finem. Unde impossibile erat hominem in statu innocentie peccare prius venialiter quam mortaliter.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod in Glossa illa veniale non sumitur pro veniali in genere, sicut nunc de veniali loquimur ; sed veniale dicitur facile remissibile.

AD SECUNDUM dicendum, quod peccatum primi hominis veniale quidem fuit, ut Gregorius dicit, quia potuit remitti ; non tamen sic de facili, ut ipse aestimavit, ut scilicet absque amissione sui status ei remitteretur.

AD TERTIUM dicendum, quod dupliciter aliquid disponit ad alterum. Uno modo secundum ordinem necessarium et naturalem, sicut calor disponit ad formam ignis ; et talis dispositio semper præcedit id ad quod disponit. Alio modo contingenter et quasi per accidens, sicut ira disponit ad febrem ; non tamen oportet quod semper ira febrem præcedat ; et hoc modo veniale disponit ad mortale, nec tamen semper præcedit ipsum.

AD QUARTUM dicendum, quod veniale et mortale peccatum intantum repugnant integritati primi status, quod illa integritas neutrum eorum compatitur ; sed peccatum mortale intantum plus opponitur quod poterat integritatem primi status corrumpere, non autem peccatum veniale.

AD QUINTUM dicendum, quod ratio illa procedit secundum illum intellectum quo existimantur ea quæ sunt in nobis peccata venialia potuisse fieri ab Adam, et tamen essent ei peccata mortalia ; quod patet esse falsum ex his quæ predicta sunt in corp. art.

AD SEXTUM dicendum, quod ratio illa procedit quando ad magis distans non potest perveniri nisi per minus distans aliquid determinatum : sed quando per diversa minus distantia potest perveniri ad unum magis distans, non oportet quodcumque illorum præexistere : sicut si ad locum aliquem possit iri per diversas vias, non oportet quod antequam perveniatur ad aliquid magis distans, perveniatur ad aliquid minus distans in una illarum viarum : et similiter non oportet quod homo prius peccet venialiter quam mortaliter.

AD SEPTIMUM dicendum, quod Adam potuit facere a principio peccatum mortale vel majus vel minus : non tamen sequitur quod potuit peccare venialiter : non enim omne peccatum minus est veniale.

AD OCTAVUM dicendum, quod huiusmodi rationes non efficaciter concludunt ubique : potest enim inveniri aliquid sine altero sicut substantia sine accidente, vel forma sine materia ; et tamen alterum sine illo non potest inveniri. Et similiter dici potest,

quod etsi inveniatur status in quo possit esse peccatum mortale tantum, non propter hoc oportet inveniatur status in quo oporteat tantum esse peccatum veniale: licet possimus dicere, aliquem status esse in quo non potuit esse peccatum mortale, sed veniale, sicut in sanctificatis ex utero, in Hieremia scilicet et Joanne Baptista et Apostolis: de quibus dicitur (Psalm. LXXIV, 4.): *Ego confirmari columnas ejus*; qui creduntur confirmati fuisse per gratiam ut mortaliter peccare non possent sed tantum venialiter.

AD NONUM dicendum, quod hoc quod regimen aliquod debilitetur prius quam totaliter corrumpatur, potest contingere vel ex defectu presidentis, qui deficit in sapientia vel justitia; vel ex defectu subditorum, qui non perfecte obediunt. Sed in statu innocentie mens hominis erat perfecta in sapientia et justitia, et inferiora ipsius perfecte ei subdebantur; unde non poterat debilitari regimen animas per peccatum veniale, antequam corrumpetur per mortale.

AD DECIMUM dicendum, quod perfectio nature non tollitur per gratiam, sed defectus nature per gratiam tollitur. Posse autem peccare pertinet ad defectum; unde per gratiam auferri potest ab homine, ita quod peccare non possit; sicut patet maxime in beatis.

AD UNDECIMUM dicendum, quod defectum accidere in actu inferioris agentis, non existente defectu in superiori agente, potest contingere ex hoc quod inferius agens non totaliter subditur superiori: hoc autem non erat in statu innocentie; unde ratio non sequitur.

AD DUODECIMUM dicendum, quod illa experiendi cupiditas subsequuta fuit elationem quam vir ex verbo mulieris concepit, et hoc verba Augustini declarant, qui dicit (lib. XI super Genes., circa fin.), quod virum propter aliquam mentis elationem sollicitavit experiendi cupiditas: et illa elatio fuit primum peccatum hominis, et fuit peccatum mortale, quia contra Deum superbiuit: et tamen cupiditas experiendi id quod est prohibitum, potest esse peccatum mortale. Quod autem dicitur spirituali mente præditus, referendum est ad tempus ante elationem insurgentem: licet dici posset, quod etiam post peccatum habuit vir spiritalem mentem, non tamen spiritualitate gratie, sed spiritualitate perspicacis intelligentie.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod non potest dici subitus motus infidelitatis vel dubitationis qui etiam in verba prorumpit; et tamen etiam illam dubitationem mulieris in verba prorumpentem elatio quædam in mente ejus præcessit ex verbis serpentem quibus sollicitavit eam de hoc quod præcepto superioris contineretur: statim enim in mentem mulieris surrexit elatio, per quem fastidivit præceptis Dei cohiberi, et ex hoc subsequuta est dubitatio.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod ipsa necessitas moriendi, quam homo statim incurrit, mors quædam hominis dicitur, secundum illud Rom., VIII, 10: *Corpus quidem mortuum est propter peccatum*; sicut et peccatum mortale dicitur mors anime. Actualis autem mors proportionabiliter respondet future damnationi.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod elatio insurgens comprimenda dicitur ne insurgeret; propositis enim verbis tentatoris, debuit homo sic se habere ut elationem subintrare non permitteret.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod dejectio illa intelligitur secundum actum interioris peccati, vel etiam secundum amissionem status, quem præcessit elatio sicut causa effectum.

ARTICULUS VIII. — *Utrum primi motus in infidelibus sint peccata venialia.* (I-II part., quest. LXXXIX, art. 5.)

Octavo quaeritur, utrum primi motus in infidelibus sint peccata venialia. Et videtur quod non. Dicit enim Anselmus in lib. de Gratia et lib. Arb. (de Concordia gratie et lib. arb. partum a med.): *Qui non sunt in Christo sentientes carnem sequuntur damnationem, etiam si non secundum carnem ambulent.* Sed sentire carnem et non ambulare secundum carnem, est primus motus concupiscentie. Cum ergo solum peccatum mortale damnationem mereatur, videtur quod primi motus concupiscentie in infidelibus, qui non sunt in Christo Jesu, non sint peccata venialia sed mortalia.

2. Præterea, Apostolus ad Rom., VII, 15, dicit: *Non enim quod volo bonum hoc ago*, scilicet non concupiscere; et hoc ea ratione sibi concludit non esse damnabile si non secundum carnem ambulet, quia erat in Christo Jesu, cum dicit (cap. VIII, 1): *Nihil ergo damnationis est, ex hoc scilicet quod non concupiscunt, his qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant.* Remota autem causa, removetur effectus. Ergo concupiscere his qui non sunt in Christo Jesu, est damnabile.

3. Præterea, sicut Anselmus in eodem lib. dicit, sic homo factus est, ut concupiscentiam sentire non deberet. Istud autem debitum videtur homini esse remissum per gratiam baptismalem quem infidelis non habet. Ergo quodcumque infidelis concupiscit, etiam si non consentiat, facit contra debitum. Ergo peccat mortaliter.

Sed contra, in actu peccati plus peccat christianus quam infidelis ceteris paribus, ut patet per id quod Apostolus ait ad Heb., x, 29: *Quanto putatis deteriora mereri supplicia eum qui Christum conculcaverit et sanguinem testamenti pollutum*

duxerit? Sed christianus concupiscens, si non consentiat, non peccat mortaliter. Ergo multo minus infidelis.

Respondendo dicendum, quod quidem posuerunt, in infideli etiam primos motus concupiscentiæ esse peccata mortalia: sed hoc esse non potest. Motus enim sensualitatis considerari potest dupliciter. Uno modo secundum se: et sic patet quod non potest esse peccatum mortale, quia peccatum mortale est per aversionem ab ultimo fine et per contemptum præcepti Dei. Sensualitas autem non est capax divini præcepti nec potest attingere ad ultimum finem; unde motus ejus secundum se consideratus, nullo modo potest esse peccatum mortale. Alio modo potest considerari secundum suum principium quod est peccatum originale; et hoc modo non potest plus habere de ratione peccati quam peccatum originale habeat, quia effectus inquantum hujusmodi non potest esse potius sua causa: peccatum autem originale in infideli quidem est et secundum culpam et secundum poenam; in fideli autem remanet quidem poena sed aufertur culpa, ut supra dictum, art. 1. cum de originali disputaretur. Et propter hoc motus sensualitatis in fidelibus est quidem peccatum veniale, secundum quod est actus personalis; sed secundum quod oritur ex originali, non pertinet ad damnationem culpabilem, sed solum ad quandam poenitentiam; in infideli autem, secundum quod est actus personalis, est similiter peccatum veniale; sed inquantum derivatur a peccato originali habet aliquid damnationis culpabilis non quidem secundum rationem peccati actualis mortalis, sed secundum rationem damnationis quæ competit originali peccato.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod hi qui non sunt in Christo, sentientes carnem, consequuntur damnationem debitam originali peccato, non autem debitam mortali.

AD SECUNDUM dicendum, quod Apostolus intendit concludere, cum dicit: *Nihil ergo damnationis, etc.* quod rebellio fomitis est absque damnatione originalis in his qui sunt in Christo Jesu. Ex quo potest haberi, quod in his qui non sunt consecuti gratiam Christi Jesu sit fomes peccati simul cum culpa originali.

AD TERTIUM dicendum, quod illud debitum non sentiendi carnem, est debitum habenti originalem justitiam: ex quo sequitur quod non habens eam, vel aliquid loco ejus, sicut gratiam baptismalem, habet peccatum originale; non autem quod habeat in quolibet suo motu peccatum mortale.

ARTICULUS IX. — *Utrum Angelus bonus vel malus possit peccare venialiter.*

Nono quaeritur, utrum Angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. Et videtur quod sic. Quia, ut Gregorius dicit in homil. Ascensionis (homil. XXIX in Evangel., paulo a

princ.), *homo convenit cum Angelo inquantum intelligit*. Sed peccatum veniale potest esse in homine etiam secundum partem intellectivam et secundum rationem superiorem et inferiorem, ut supra, art. 6 hujus quaest., dictum est. Ergo pari ratione peccatum veniale potest esse in Angelo.

2. Præterea, peccatum mortale consistit in hoc quod diligit aliquis creaturam plus quam Deum: in peccato autem veniali diligitur aliquid minus quam Deus. Sed Angelus potuit magis diligere creaturam quam Deum, quia peccavit mortaliter. Ergo etiam potuit peccare venialiter diligendo creaturam minus quam Deum; quia qui potest magis diligere potest etiam minus diligere.

3. Præterea, peccatum mortale in infinitum distat a veniali; quod patet ex differentia poenarum; quia uni debetur poena temporalis, alteri poena æterna. Sed angelus distat in infinitum ab homine. Cum ergo angeli mali, qui demones dicuntur, faciant interdum aliqua quæ hominibus sunt venialia; puta, cum ipsimet dicunt aliqua verba otiosa, vel ad ea dicenda alios inducunt; videtur quod in angelis non sint mortalia, sed venialia.

4. Præterea, peccatum quod est ex suo genere veniale, non fit mortale nisi ex aliquo contemptu. Sed demones quandoque inducant ad aliqua quæ sunt ex suo genere venialia; et, sicut ipsi quandoque dicunt, non faciunt hoc ex contemptu Dei, neque ut inducant homines ad peccatum mortale. Ergo peccant venialiter.

Sed contra, peccatum veniale maxime contingit ex surreptione. Sed surreptio in angelis bonis vel malis locum non habet: quia habet intellectum deiformem, ut Dionysius dicit. Ergo in angelis bonis vel malis non potest esse peccatum veniale.

Respondendo dicendum, quod in angelo bono vel malo peccatum veniale esse non potest. Ratio est, quia angelus non habet intellectum discursivum, sicut nos habemus. Hoc autem pertinet ad rationem intellectus discursivi ut principia seorsum interdum consideret, et conclusiones seorsum; et sic contingit quod ab uno in alterum discurrat, nunc hoc nunc illud considerans. Hoc autem in intellectu deiformi non discursivo esse non potest, sed semper conclusiones considerat in ipsis principiiis absque omni discursu. Dictum est autem, quaest. II de malo, art. 6, quod sic se habet finis ad ea quæ sunt ad finem in appetibilibus et operativis, sicut se habet principium indemonstrabile ad conclusiones in demonstrativis. Unde in nobis contingit quandoque quod cogitamus vel afficimur circa ea quæ sunt ad finem tantum, et quandoque solum circa finem; quod in angelis esse non potest, sed semper motus mentis angelicæ simul fertur in finem et in ea quæ sunt ad finem; unde nunquam in eis potest esse deordinatio circa ea quæ sunt ad finem, nisi simul existente deordinatione circa finem ipsum. In nobis

autem contingit esse deordinationem circa ea quæ sunt ad finem per peccatum veniale, mente hominis habitualiter existente fixa in fine, et ideo in hominibus contingit esse peccatum veniale sine mortali, non autem in angelis; sed omnis inordinatio est in eis per aversionem a fine ultimo, quod facit peccatum mortale: ex hoc enim angelus peccat quod inhiæret alicui bono creato, avertendo se a bono increato.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod cum angelis quidem communicamus secundum intellectum, sed in genere; est tamen secundum speciem magna distantia: quia intellectus angeli est deiformis, noster autem intellectus est discursivus, ut dictum est.

AD SECUNDUM dicendum, quod Angelus non est nature compositæ, sicut homo, qui ex natura sensibili et corporea inducitur ad amandum aliquid quod non debet, vel quantum non debet. Angelus autem ex hoc peccare potest quia bonum sibi conveniens amat non referendo ad Deum, quod est a Deo averti, et mortaliter peccare. Unde non potest inordinate amare aliquid nisi per aversionem a Deo.

AD TERTIUM dicendum, quod in omnibus actibus suis voluntariis diabolus mortaliter peccat, quia semper actus liberi arbitrii in ipso procedunt ex intentione finis perversi.

AD QUARTUM dicendum, quod per hoc ipsum quod inducit homines ad ludicra verba, habet perversam intentionem inducendi eos ad peccatum mortale; et hoc ipsum quod est habere familiaritatem cum ipso, homini imputatur ad peccatum, in tantum quod nec etiam veritatem ab eo requirere debemus, ut Chrysostomus dicit; unde et Dominus cum vera confitentem de sua deitate prohibuit, sicut habetur Marci, 1, et Lucæ, IV. Nec est verbum diaboli credendum: quia mendax est et mendacii pater, ut dicitur Joan., VIII.

ARTICULUS X. — *Utrum peccatum veniale sine caritate puniatur poena æterna.*

Decimo quæritur, utrum peccatum veniale sine caritate puniatur poena æterna. Et videtur quod non. Remota enim causa removetur effectus. Sed causa quare peccatum mortale punitur morte æterna, est, quia perimit bonum æternum; dicit enim Augustinus (XXI de Civ. Dei, cap. XII), quod homo factus est malo dignus æterno, qui in se premit bonum quod poterat esse æternum. Hoc autem veniale non facit. Ergo peccatum veniale mortali peccato conjunctum, non punitur poena æterna.

2. Præterea, sicut dicitur Deut., XXV, 2, *pro mensura delicti erit et plagarum modus*. Sed peccatum veniale non fit majus ex eo quod adjungitur mortali. Ergo non punitur majori poena. Sed quando est sine peccato mortali in habente caritatem,

non punitur poena æterna. Ergo neque mortali adjunctum poena æterna puniatur.

3. Sed dicendum, quod peccatum veniale in eo qui decedit sine caritate, aggravatur ex adjunctione peccati mortalis, propter circumstantiam finalis impenitentiae. — Sed contra, finalis impenitentia, secundum Augustinum (in lib. de verbis Domini, serm. XI, a med.) est peccatum in Spiritum sanctum. Si ergo aggravetur ratione finalis impenitentiae, fiet peccatum in Spiritum sanctum; et sic jam non erit veniale, sed mortale.

4. Præterea, potest contingere etiam in eo qui est in caritate, quod non poeniteat ante mortem de aliquo veniali commisso; nec punitur pro peccato veniali poena æterna. Non ergo finalis impenitentia intantum aggravat veniale peccatum mortali adjunctum, ut faciat ipsum dignum poena æterna.

5. Præterea, quanto aliquis est in majori statu, tanto unum et idem peccatum videtur sibi esse gravius. Sed in majori statu est ille qui habet caritatem, quam ille qui est in peccato mortali. Ergo peccatum veniale est in eo gravius.

6. Præterea, contingit quandoque quod aliquis in peccato mortali moriens poenitet de aliquo veniali commisso, mutans in hac vita voluntatem suam quam habuerat, de peccando venialiter. Sed in eadem voluntate remanet anima in qua de hoc corpore exit. Ergo non erit in eo qui sic decedit, peccatum veniale post mortem: non ergo pro eo æternaliter puniatur.

7. Præterea, semper Deus punit citra condignum; unde etiam in Psalm. LXXVI dicitur, quod non continet in ira misericordias suas. Sed poenam venialis peccati Deus in futuro non mitigat quantum ad acerbitatem: quia poena purgatorii est major qualibet poena præsentis, ut Augustinus dicit, et multo magis poena inferni. Ergo mitigat eam quantum ad durationem: non ergo peccatum veniale mortali conjunctum æternaliter puniatur.

8. Præterea, sicut peccatum mortale est sine gratia, ita peccatum originale. Sed peccatum veniale originale conjunctum non punitur æternaliter: non enim punitur in limbo puerorum, quia ibi non est poena sensus; nec in inferno damnatorum, quia ibi punitur solum peccatum mortale; in purgatorio autem non punitur aliquis æternaliter. Ergo nec etiam veniale conjunctum mortali æternaliter puniatur.

9. Sed diceretur, quod peccatum veniale non potest esse conjunctum mortali, nisi simul adsit peccatum mortale: quia ante usum rationis homo non potest peccare venialiter; post usum vero rationis habitum, est in statu mortalitatis peccati nisi convertatur ad Deum; et si convertatur ad Deum, jam habebit gratiam originale peccatum delentem. — Sed contra, quod actu aliquis convertatur ad Deum, cadit sub præcepto affirmativo:

præcepta autem affirmativa etsi obligent semper, non tamen obligant ad semper. Non ergo statim peccat mortaliter, si non convertatur actu ad Deum statim habito usu rationis. Potest autem tunc peccare venialiter. Ergo potest esse peccatum veniale cum originali, sine mortali.

10. Præterea, pœna peccati mortalis proportionata est pœnæ peccati venialis quantum ad acerbitatem: quia utriusque acerbitas est finita, omne autem finitum est proportionale cuiuslibet finito. Si ergo peccato veniali quod est conjunctum mortali debetur pœna æterna sicut et mortali, non erit differentia pœnarum, nisi secundum acerbitatem. In aliqua ergo proportionate pœna peccati mortalis excedit pœnam peccati venialis. Tot ergo poterunt multiplicari peccata venialia, quod merebuntur pœnam æqualem unii peccato mortali. Hoc autem est falsum; quia ex multis venialibus non fit unum mortale, ut supra, art. 3 hujus quæst., dictum est. Ergo et primum ex quo sequitur, scilicet quod peccatum veniale conjunctum mortali puniatur pœna æterna.

Sed contra, quod pœna peccatorum venialium terminetur, hoc est merito fundamenti, ut patet per Apostolum, I ad Corinth., III, quod quidem fundamentum est fides formata, ut Augustinus dicit (XXI de Civit. Dei, cap. xxvi, et in lib. de fide et operibus, cap. xvi). Hoc autem fundamentum non est in eo qui cum mortali peccato decedit. Ergo pœna venialium non terminabitur in ipso.

Respondeo dicendum, quod ea ratione culpæ debetur pœna quia culpa ordinatur per pœnam; homo enim peccando propria voluntate divinæ justitiæ ordinem prætermisit. Qui quidem modo reparatur per hoc quod fit de homine justitia, dum contra suam voluntatem punitur secundum Dei voluntatem. Respondet autem perpetua pœna peccato mortali secundum ordinem divinæ justitiæ et ex ipsa specie peccati, et ex inhærentia ipsius ad subjectum. Ex specie quidem peccati, quia peccatum mortale est directe contra caritatem Dei et proximi, per quam peccati pœna remittitur. Qui autem contra aliquem peccat, ex hoc ipso meretur ejus beneficio privari; sicut in rebus humanis qui contra rempublicam peccat, hoc ipso in perpetuum societate reipublicæ privantur vel perpetuo exilio vel etiam morte; in qua, sicut Augustinus dicit (XXI de Civit. Dei, cap. x, a med.), non pensatur mora (1) temporis qua quisque occiditur; sed potius quod per mortem in æternam civitatis beneficio privatur, quamvis culpa commissa forte fuerit momentanea, aut brevi tempore perpetrata. Unde et ille qui mortaliter peccat, in quantum contra caritatem peccat, hoc meretur ut remissione privetur, quæ est effectus caritatis; et si Dominus remittit, non est ex merito hominis, sed ex misericordia sua. Ex parte vero inhæ-

(1) *Al. pœna.*

rentiæ ad subjectum, peccatum pœnam perpetuam habet, quia privat hominem gratia, per quam potest peccatum remitti. Peccato autem manente, non solvitur pœna; quia in operibus Dei nihil potest esse inordinatum; et ideo sicut homo qui se in puteum projecerit, unde per se non posset exire, quantum est in ipso, faceret ut in perpetuum esset ibi: ita etiam qui mortaliter peccat, quantum in ipso est, se in pœnam æternam inducit. Veniale autem peccatum, cum non sit contra caritatem, non meretur pœnam æternam ex specie peccati, nec ex parte inhærentiæ ad subjectum per se loquendo, quia non privat gratiam; sed per accidens fit irremissibile peccato mortali conjunctum, in quantum est in subjecto privato gratia; et sic per accidens punitur pœna æterna.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de causa pœnæ æternæ ex specie actus: sic autem veniale peccatum non meretur pœnam æternam, sed alio modo, ut dictum est, in corp. art.

AD SECUNDUM dicendum, quod acerbitas pœnæ directe respondet quantitati peccati: sed æternitas pœnæ respondet indelebitati ipsius: quæ quidem convenit aliquando veniali peccato per accidens, ut dictum est, loc. cit.

AD TERTIUM dicendum, quod illa impœnitentia facit peccatum in Spiritum sanctum quæ opponitur caritati, quæ est donum Spiritus sancti; unde non pœnitentia de veniali, quia non est contrarium caritati, non facit peccatum in Spiritum sanctum, sed tamen in quantum est conjunctum mortali cum finali impœnitentia, per accidens habet indelebitatem, ut dictum est.

AD QUARTUM dicendum, quod ille qui non pœnitet de veniali, pœnitet autem de mortali, non habet impœnitentiam quæ repugnet remissioni peccati; unde non est causa pœnæ æternæ.

AD QUINTUM dicendum, quod non propter majoritatem culpæ ipsius venialis, peccatum veniale conjunctum mortali diutius punitur; sed propter indelebitatem quæ provenit ex adjuncto, ut dictum est: et tamen non semper hoc est verum, quod peccata venialia adjuncta peccato mortali sint minora quam adjuncta caritati; quinimmo plerumque sunt majora, utpote procedentia ex majori libidine, quam caritas non refrenat. In his vero qui sunt perfectæ caritatis, venialia peccata ut plurimum accidunt ex aliqua surreptione: et cito virtute caritatis remittuntur, secundum illud II Paral., xxx, 19: *Dominus bonus propitius cunctis qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum, et non imputabitur eis quod parum sanctificati sunt.*

AD SEXTUM dicendum, quod peccatum postquam transit actu, potest manere reatu, quem non tollit quælibet mutatio voluntatis, sed solum illa quam caritas operatur.

AD SEPTIMUM dicendum, quod pœna peccati venialis etiam

cum in inferno punitur, mitigatur quantum ad acerbitatem, quamvis gravius puniatur quam ab homine puniretur, quia majorem gravitatem habet secundum quod comparatur ad Deum prout punitur a Deo, quam secundum quod comparatur ad hominem, prout punitur ab homine.

AD OCTAVUM dicendum, quod non est possibile quod aliquis decedat cum originali peccato et veniali absque mortali, quia ante usum rationis puer excusatur a peccato mortali, ita ut si etiam committat actum qui de genere suo sit peccatum mortale, non incurrat reatum mortalis peccati, eo quod nondum habet usum rationis; unde multo magis excusatur a reatu peccati venialis; quia quod excusat magis peccatum, multo magis etiam excusat minus: sed postquam habet usum rationis, peccat mortaliter, si non facit quod in se est ad quaerendum suam salutem; si autem faciat, gratiam consequetur, per quam immunis erit ab originali peccato.

AD NONUM dicendum, quod licet in his quæ sunt diversarum rationum, sit proportio finita; tamen id quod imperfectius est, quantumcumque perficiatur, non potest æquari ei quod est perfectius; nigredo enim, quantumcumque intendatur, semper est imperfectior albedine. Pœna autem proprio debita peccato mortali est privatio divinæ visionis, qualis pœna non correspondet peccato veniali; et ideo impossibile est pœnam debitam peccato veniali æquari pœnæ quæ peccato mortali debetur.

Vel dicendum, quod pœna sensus quæ inferitur in inferno pro peccato mortali et veniali, non distant in infinitum, cum ambæ sint finitæ, et correspondeant conversioni ab bonum commutabile, quæ etiam in peccato mortali est finita; quamvis forte remorsus conscientie, qui dicitur vermis, incomparabiliter sit major in uno quam in alio; distantia autem infinita peccati mortalis a veniali est ex aversione a Deo, quæ tantum est in mortali, ex qua perpetuo privatur divina visione; non autem per peccatum veniale, nisi per accidens, ut dictum est. Nec tamen sequitur quod ex multiplicatione venialium fiat pœna secundum intensionem æqualis pœnæ peccati mortalis, sed secundum extensionem, quia pluribus modis puniatur; et sic ratio non sequitur.

ARTICULUS XI. — *Utrum peccata venialia post hanc vitam remittantur in purgatorio.*

Undecimo quaeritur, utrum peccata venialia post hanc vitam remittantur in purgatorio. Et videtur quod non. Dicitur enim Eccl., xi, 3: *Si lignum fuerit præcisum, ubicumque ceciderit, ibi erit, sive ad Austrum, sive ad Aquilonem.* Sed præcisio hominis fit per mortem. Ergo post mortem in illo statu remanebit semper in quo moritur. Non ergo post mortem remittitur homini aliquod peccatum.

2. Præterea, peccatum non immutatur nisi mutata voluntate peccandi, quæ erat causa ipsius peccati; non enim tollitur effectus causa manente. Sed voluntas post mortem non potest mutari, sicut nec Angelus post casum; hoc enim hominibus mors est quod Angelis casus; ut Damascenus dicit (lib. II cap. iv, in fine. Ergo peccatum veniale non potest remitti post hanc vitam.

3. Sed diceretur, quod peccatum mortale, quia simpliciter est voluntarium, requirit ad sui remissionem actualem mutationem voluntatis; non autem peccatum originale, quia non est peccatum voluntarium voluntate personæ; neque peccatum veniale, quia non est simpliciter voluntarium, eo quod non potest homo vitare quin venialiter peccet; potest tamen vitare hoc vel illud veniale peccatum. — Sed contra, Augustinus dicit (in lib. de Pœnitentia, cap. xii), quod homo non potest inchoare novam vitam nisi poeniteat eum veteris vitæ. Sed remissio peccati pertinet ad inchoationem novæ vitæ. Omne autem peccatum, etiam originale et veniale, pertinet ad vetustatem vitæ. Cum ergo poenitentia dicat mutationem actualis voluntatis, videtur quod neque peccatum originale neque veniale possit remitti sine actuali immutatione voluntatis.

4. Præterea, eodem habitu alicui placet unum oppositorum et displicet alterum; sicut per habitum liberalitatis placet nobis liberaliter dare, et displicet nobis illiberaliter retinere. Sed per habitum caritatis placet nobis bonum gratiæ. Ergo per habitum caritatis displicet nobis malum culpæ. Si ergo habitualis displicentia sufficeret ad remissionem peccati venialis, nunquam peccatum veniale esset simul cum caritate.

5. Præterea, remissio peccati venialis pertinet ad profectum spiritualis vitæ. Sed profectus spiritualis vitæ cum competat statui viatoris, non potest esse post mortem, quæ terminat viatoris statum. Ergo peccatum veniale non potest remitti post hanc vitam.

6. Præterea, ejusdem rationis esse videtur quod aliquis mereatur præmium essentiale vel accidentale, et quod ei remittatur peccatum; quia eadem ratione qua aliquis accedit ad unum oppositorum, recedit ab altero. Sed hoc post mortem

non potest mereri neque præmium essentialie neque accidentale. Ergo pari ratione non potest percipere remissionem peccati neque venialis neque mortalis.

7. Præterea, facilis homo in peccatum cadit quam ei remittatur peccatum; quia homo est spiritus per se vadens in peccatum sed non rediens. Sed post mortem non potest homo peccare venialiter. Ergo neque potest ei remitti peccatum veniale.

8. Præterea, nullum peccatum quod meretur poenam æternam, remittitur post hanc vitam. Sed peccatum veniale videtur mereri poenam æternam; si enim pro vitione peccati venialis homo potest mereri vitam æternam, e contrario pro commissione peccati venialis potest homo mereri poenam æternam. Ergo peccatum veniale non potest remitti post hanc vitam.

9. Præterea, in purgatorio est et gratia et poena. Sed non remittitur ibi peccatum veniale ratione poenæ, tum quia, cum poena sit effectus culpæ, non agit in culpam; tum quia pari ratione omnis poena tolleretur culpam; quod de poena inferni patet esse falsum. Similiter in ratione gratiæ, quia gratia non opponitur peccato veniali, sed compatitur ipsum secum. Ergo peccatum veniale non remittitur in purgatorio.

10. Sed diceretur, quod peccatum veniale in purgatorio remittitur, quia homo in vita ista meruit ut sibi remitteretur. — Sed contra, meritum Christi est efficacius quam meritum cuiuscunque hominis. Sed nullus per sacramenta quæ habent efficaciam ex merito Christi, potest absolvi a peccato futuro. Ergo multo minus potest aliquis mereri ut sibi remittatur peccatum futurum.

11. Præterea, sicut peccatum mortale opponitur caritati, ita peccatum veniale opponitur fervori caritatis. Sed fervor caritatis delens peccatum veniale non potest esse in futuro; quia nullus motus novus voluntatis erit ibi. Ergo non poterit peccatum veniale remitti, sicut nec peccatum mortale potest remitti nisi superveniente nova caritate.

12. Præterea, quidquid potest stare cum antecedente, potest stare cum consequente; sicut si album potest stare cum homine, potest etiam stare cum animali; alioquin sequeretur opposita esse similia. Sed ad gratiam finalem ex necessitate sequitur gloria, cum qua peccatum veniale stare non potest. Ergo nec cum gratia finali. Non ergo potest remitti post hanc vitam.

13. Præterea, status purgatorii est status medius inter statum præsentis vitæ et statum futuræ gloriæ. Sed in præsentis vita invenitur et culpa et poena; in statu autem gloriæ, neque culpa neque poena; inter quæ est medium vel culpa sine poena, vel poena sine culpa. Sed culpa sine poena esse non po-

test, quia hoc repugnaret ordini divinæ justitiæ. Ergo in purgatorio erit poena sine culpa. Nulla ergo culpa potest remitti post hanc vitam in purgatorio.

14. Præterea, nullum sacramentum Ecclesiæ est frustra institutum. Sed extrema unctio, cum sit instituta ad remissionem venialium, frustra instituta videretur, si post hanc vitam in purgatorio venialia peccata possent remitti. Non ergo possunt post hanc vitam remitti.

15. Præterea, dispositio quæ consequitur formam, non remanet in materia, forma recedente; non enim in materia ignis remanet claritas, igne extincto. Ergo nec dispositio materiæ remanet in forma a materia separata. Sed peccatum veniale est dispositio hominis ex parte materiæ; nam ex corruptione corporis quod aggravat animam, venialia peccata contingunt; nam in statu naturæ integræ venialia esse non poterant, ut supra, art. 7, dictum est. Non ergo veniale peccatum remanet in anima a corpore separata; et ita post hanc vitam remitti non potest.

16. Præterea, quando est aliquod magnum bonum quod differtur, et magnum malum quod imminet, excitatur intensum desiderium ad consequendum bonum et evadendum malum. Sed animæ separate quæ est purgatorio obnoxia, imminet magnum malum, scilicet acerba purgatorii poena, et differtur a maximo bono separato, scilicet a vita æterna. Ergo statim excitatur in ea fervens desiderium. Sed fervor caritatis non compatitur secum veniale. Ergo in purgatorio separata anima veniale habere non potest; ergo non potest veniale peccatum in purgatorio remitti.

17. Præterea, ignis purgatorii puni animam, in quantum est instrumentum divinæ justitiæ. Non autem ponitur esse instrumentum divinæ misericordiæ, cuius est peccata remittere. Non ergo post hanc vitam in purgatorio peccatum veniale remittitur.

Sed contra est quod Gregorius dicit in IV Dialog. (cap. XXXIX): *Datur intelligi quasdam leves culpas post hanc vitam remitti.*

Præterea, super illud Matth., III: *Ipsæ vos baptizabit in Spiritu sancto et igne* dicit Glossa (ordinaria): *Spiritu in præsentis habuit, post si qua macula surrexerit (1), igne purgatorio ad purum exurit, quod de levioribus credendum est peccatis.*

Præterea, Augustinus dicit (serm. IV in die Animarum), quod illo transitorio igne non capitalia, sed minuta peccata purgantur.

Præterea, Ambrosius dicit, de bono mortis (cap. XI, a med.): *Sicut oculi carnales non possunt solem corporalem*

(1) Forte supererit.

videre, si aliqua lesio in eis fuerit; ita nec spirituales possunt videre solem spirituales cum lesione. Sed peccatum veniale est quædam læsio animæ. Non ergo potest anima pervenire ad videndum Deum, quamdiu habet maculam venialis peccati. Oportet ergo quod talis macula in purgatorio purgetur.

Respondeo dicendum, quod ad hujus questionis evidentiam oportet intelligere quid sit peccatum remitti; quod nihil aliud est quam peccatum non imputari. Unde in Psal. xxxi, cum præmississet: *Beati quorum remisit peccata iniquitates*, quasi exponens subdit: *Beatus vir cui non imputavit peccatum Dominus.* Imputatur autem peccatum alicui in quantum per ipsum impeditur homo a consecutione ultimi finis, qui est beatitudo æterna: a qua impeditur homo per peccatum et ratione culpæ et ratione reatus pœnæ. Ratione quidem culpæ, quia cum beatitudo æterna sit perfectum bonum hominis, non compatitur secum aliquam bonitatis minorationem. Ex hoc autem ipso quod aliquis actum peccati commisit, incurrit quamdam boni minorationem, in quantum scilicet factus est vituperabilis, et indecentiam quamdam habens ad tantum bonum: ex hoc vero quod reus est pœnæ, etiam impeditur a beatitudine perfecta, quæ omnem dolorem et pœnam excludit: *fugiet enim ibi dolor et gemitus*, ut dicitur Isai., xxxv, 10. Utrumque tamen horum aliter impedit in peccato mortali, et aliter in peccato veniali. Nam in peccato mortali patitur homo bonitatis minorationem per privationem principii ducentis ad finem, scilicet per privationem caritatis; sed in peccato veniali patitur homo minorationem et impedimentum per quamdam indecentiam actus, quasi impedimento existente in ipso actu quo pergerendum erat in finem, salvo tamen principio inclinante. Sicut etiam grave potest impediri ne perveniat deorsum vel propter corruptionem gravitatis in ipso, vel propter aliquod impedimentum occurrens, quo impeditur motus ejus ne ad finem naturalem perveniat. Ex parte etiam reatus pœnæ est differentia. Nam per peccatum mortale meretur, quasi inimicus effectus, pœnam exterminantem; per peccatum vero veniale pœnam corrigentem. Aliter ergo remittitur peccatum veniale et aliter mortale. Nam quantum ad culpam, ad hoc quod peccatum mortale non imputetur, oportet quod tollatur impedimentum, quod erat ex corruptione principii, per novam caritatis et gratiæ infusionem. Hoc autem non requiritur in peccato veniali, quia caritas manebat; sed oportet quod tollatur impedimentum per aliquem fortem impulsam repugnantem impedimento, quod erat appositum ex obice veniali; sicut impedimentum quod contingit ex gravi (1) corruptione, non potest tolli nisi per iteratam ejusdem generationem; impedimentum vero quod esset

(1) Parte gravitatis.

ex aliquo obice appposito, tollitur per aliquem violentum motum removentem ipsum obicem. Sic ergo ex veniale quantum ad culpam remittitur per fervorem caritatis, mortale vero per gratiæ infusionem. Quantum ad pœnam autem peccatum mortale non remittitur, quia habet pœnam interminabilem et æternam; peccatum vero veniale remittitur per exsolutionem pœnæ temporalis finitæ. Et hoc quidem quomodo utrumque possit remitti in hac vita satis manifeste apparet: sed in futura vita mortale peccatum nunquam potest remitti quantum ad culpam; non enim post hanc vitam anima immutatur essentiali immutatione per gratiæ et caritatis infusionem de novo: culpa autem non dimissa, nec pœna remittitur, ut supra, art. præced. in corp., dictum est. Sed de peccato veniali quidam dixerunt quod in habentibus caritatem semper dimittitur in hac vita quantum ad culpam; sed post hanc vitam dimittitur quantum ad pœnam per pœnæ scilicet solutionem. Sed hoc quidem satis probabile videtur in his qui cum usu rationis ex hac vita recedunt: non enim est probabile quod aliquis in caritate existens, et cognoscens sibi mortem imminere, non moveatur motu caritatis et in Deum et contra omnia peccata quæ fecit, etiam venialia; et hoc sufficit ad remissionem venialium quantum ad culpam, et fortassis etiam quantum ad pœnam, si sit intensa dilectio. Sed quandoque contingit quod aliqui in ipsis actibus peccatorum venialium vel in proposito venialiter peccandi occupantur somno vel aliqua passione auferente usum rationis, et præveniuntur morte antequam possint habere usum rationis. Quibus manifestum est quod in hac vita peccata venialia non dimittuntur, et tamen propterea non impediuntur perpetuo a vita æterna, ad quam nullo modo perveniunt, nisi omnino immunes ab omni culpa effecti. Et ideo oportet dicere, quod venialia remittuntur eis post hanc vitam etiam quantum ad culpam, eo modo quo remittuntur in hac vita; scilicet per actum caritatis in Deum repugnantem venialibus in hac vita commissis. Quia tamen post hanc vitam non est status merendi, ille dilectionis motus in eis tollit quidem impedimentum venialis culpæ; non tamen meretur absolutionem vel diminutionem pœnæ, sicut in hac vita.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod peccatum veniale non mutat statum vel locum hominis; sed est quoddam impedimentum quo differtur homo a consecutione ultimi finis.

AD SECUNDUM dicendum, quod in futura vita non est aliqua essentialis immutatio voluntatis; scilicet quantum ad finem, vel quantum ad caritatem vel gratiam; potest tamen esse aliqua accidentaliter immutatio per remotionem impedimenti. Nam removens prohibens est movens per accedens, ut dicitur in VIII Physic. (com. lxxxii).

AD TERTIUM dicendum, quod ejusdem rationis est quod

voluntas feratur in appetitum unius contrarii, et in detestationem alterius. Nullus autem habens usum liberi arbitrii potest inchoare novam vitam, quæ est per gratiæ infusionem, nisi appetat et amet gratiæ bonum; et ideo oportet quod detestetur omne malum repugnans; ita tamen quod peccata mortalia quæ propria voluntate commisit, et directe contrariantur gratiæ, in speciali detestetur; ut sic remota causa subtrahente gratiam per displicentiam peccati mortalis, tollatur effectus, scilicet privatio gratiæ, per ejus infusionem. Peccatum autem originale non ex propria voluntate hujus personæ contractum est; peccatum autem veniale est quidem propria voluntate hujus personæ commissum; non tamen est causa privationis gratiæ; unde non requiritur displicentia in particulari, sed in universali tantum, in quantum habet aliquam rationem repugnantis ad gratiam.

AD QUARTUM dicendum, quod habitualis displicentia non sufficit ad remissionem venialis, sed requiritur actualis; sufficit tamen generalis.

AD QUINTUM dicendum, quod remissio culpæ venialis non facit profectum spiritualem per se, scilicet quantum ad augmentum spiritualis boni; sed solum per accidens, scilicet quantum ad remotionem impedimenti.

AD SEXTUM dicendum, quod meritum gloriæ essentialis vel accidentalis pertinet per se ad profectum spiritualem, qui est per augmentum spiritualis boni; unde non (1) est similis ratio.

AD SEPTIMUM dicendum, quod anima post mortem transit in alium statum angelis conformem; unde eadem ratione non potest peccare venialiter, sicut nec angelus, quia non remanet in ea caritatis usus, qui est causa remissionis peccati venialis; potest tamen post mortem ei remitti peccatum veniale.

AD OCTAVUM dicendum, quod vitare peccatum veniale potest intelligi dupliciter. Uno modo secundum puram negationem, et sic non meretur vitam æternam; quia etiam dormiens non peccat venialiter, et tamen non meretur. Alio modo secundum aliquam affirmationem, secundum quod dicitur ille vitare peccatum veniale qui vult non peccare venialiter; et quia ista voluntas potest esse ex caritate, ideo vitare peccatum veniale potest esse meritorium vitæ æternæ; sed peccare venialiter non repugnat caritati; unde non meretur penam æternam.

AD NONUM dicendum, quod remissio venialis peccati in purgatorio quantum ad penam est ex parte purgatorii, quia homo et patiendo exsolvit quod debet, et ita cessat reatus; sed quantum ad culpam non remittitur per penam neque secundum quod actu sustinetur, quia non est meritoria, neque secundum quod recogitatur. Non enim esset motus caritatis quod aliquis

(1) *Al. deest non.*

detestaretur peccatum veniale propter penam; sed magis esset motus timoris servilis vel naturalis. Remittitur ergo in purgatorio veniale quantum ad culpam virtute gratiæ, non solum secundum quod est in habitu, quia sic compatitur veniale peccatum, sed prout exit in actum caritatis detestantis veniale peccatum.

AD DECIMUM dicendum, quod nullus potest mereri remissionem futuræ culpæ; potest tamen mereri statum purgatorii, in quo sit sibi culpa remissibilis.

AD UNDECIMUM dicendum, quod post mortem non erit aliquis motus novus voluntatis, qui non præcessit in hac vita in aliqua radice vel naturæ vel gratiæ. Multi tamen actuales motus voluntatis erunt post hanc vitam, qui non sunt modo; quia alii etiam erunt secundum ea quæ tunc cognoscent et experientur.

AD DUODECIMUM dicendum, quod quando antecedens et consequens alicujus conditionalis sunt simul, quidquid potest stare cum antecedente, potest stare cum consequente; sed quando non sunt simul, hoc non est necessarium. Sequitur enim si animal vivit quod morietur; non tamen quidquid potest stare cum vita, potest stare cum morte; et similiter non quidquid potest stare cum gratia finali, potest stare cum gloria.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod non oportet illud quod est medium quantum ad aliquid, esse medium quantum ad omnia. Status ergo purgatorii medius est quidem quantum ad aliqua inter statum præsentis vitæ et statum gloriæ, non tamen quantum ad hoc quod sit ibi culpa sine pœna, vel pœna sine culpa.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod omnia sacramenta novæ legis sunt instituta ad conferendum gratiam. Non autem requiritur ad remissionem peccatorum venialium novæ gratiæ infusio, ut dictum est; et ideo nec extrema unctio. Nec aliquod sacramentum novæ legis est principaliter institutum contra peccata venialia, licet per ea peccata venialia remittantur; sed est instituta extrema unctio ad reliquias peccatorum tollendas.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod licet ex corruptione corporis sit aliqua causa venialium, non tamen venialia sunt sicut in subjecto in corpore, sed in anima; unde non sunt dispositiones materiæ, sed formæ.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod illa ratio non concludit quod peccatum veniale in purgatorio non remittatur, sed quod statim ibi non remittatur; et hoc satis videtur probabile.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod, sicut jam dictum est, remissio culpæ non fit per penam, sed per usum gratiæ, quæ est effectus divine misericordiæ.

ARTICULUS XII. — *De remissione peccatorum venialium in hac vita.*

Duodecimo quæritur de remissione peccatorum venialium in hac vita; utrum scilicet remittantur per aspersionem aquæ benedictæ, unctionem corporis et hujusmodi. Et videtur quod non. Conferre enim gratiam est proprium sacramentorum novæ legis. Sed hujusmodi non dicuntur esse sacramenta. Ergo non conferunt gratiam; non ergo per ea fit remissio aliquis culpæ.

2. Præterea, peccatum mortale non potest stare simul cum gratia, cum qua tamen potest stare veniale; et sic infusio gratiæ sufficit ad remissionem peccati mortalis, non autem sufficit ad remissionem peccati venialis. Videtur ergo quod plus requiratur ad remissionem peccati venialis quam ad remissionem peccati mortalis. Sed per prædicta non potest remitti peccatum mortale. Ergo multo minus peccatum veniale.

3. Præterea, peccatum veniale remittitur per actum caritatis. Sed actus caritatis ex præmissis causari non potest, sed ab extrinseco procedit. Ergo per prædicta peccatum veniale remitti non potest.

4. Præterea, hujusmodi æqualiter se habent ad omnia peccata venialia. Si ergo per ea remittitur unum peccatum veniale, pari ratione remittuntur omnia; et sic si remittitur quantum ad culpam, frequentissime illi qui sunt absque peccato mortali, possunt dicere: Peccatum non habemus, quod est contra id quod habemus I Joan.; et si per hujusmodi remittatur peccatum etiam quantum ad penam, plurimi statim post mortem ad coelum evolabunt, purgatorii penam non sentientes; quod videtur inconveniens. Non ergo per prædicta peccata venialia remittuntur.

Sed contra est, quia nihil in Ecclesiæ observantiis agitur frustra. Sed in benedictione aquæ fit mentio de remissione culpæ. Ergo aliqua culpa per aspersionem aquæ benedictæ remittitur. Non autem culpa mortalis; ergo venialis.

Respondeo dicendum, quod sicut supra dictum est, per fervorem caritatis peccata venialia remittuntur; et ideo quæcumque nata sunt excitare fervorem caritatis possunt causare remissionem peccatorum venialium. Actus autem caritatis ad voluntatem pertinet; quæ quidem tripliciter ad aliquid inclinatur: aliquando quidem ex sola ratione aliquid demonstrante; aliquando autem ex ratione simul et aliquo interiori instinctu, qui est a causa superiori, scilicet Deo; aliquando autem cum hoc etiam ex inclinatione habitus inherentes. Sunt quidem quædam quæ causant remissionem peccati venialis in quantum inclinant voluntatem ad ferventem caritatis actum secundum tria prædicta; et sic per sacramenta novæ legis venialia pec-

cata remittuntur: quia et ratio ea considerat ut quasdam salutares medicinas, et divina virtus in eis secretis operatur salutem, et etiam per ea confertur habitualis gratiæ donum. Quædam vero sunt quæ causant remissionem venialis peccati secundum duo prædictorum: non enim causant gratiam, sed excitant rationem ad aliquid considerandum quod excitet caritatis fervorem; et etiam pie creditur quod virtus divina interiorius operetur excitando dilectionis fervorem; et hoc modo aqua benedicta, benedictio pontificalis et hujusmodi sacramenta causant remissionem peccati venialis. Quædam vero sunt quæ causant remissionem venialis peccati solummodo excitando caritatis fervorem per modum considerationis, sicut oratio dominica, unctio pectoris et alia hujusmodi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod non est necessarium ad remissionem peccati venialis quod nova gratia conferatur; et ideo potest peccatum veniale dimitti per aliquid quod non est sacramentum.

AD SECUNDUM dicendum, quod habenti usum liberi arbitrii non infunditur nova gratia sine fervore caritatis; unde plura requiruntur ad remissionem peccati mortalis quam venialis.

AD TERTIUM dicendum, quod prædicta causant fervorem caritatis ipsam voluntatem inclinando, ut dictum est, in corp. art.

AD QUARTUM dicendum, quod quamvis hujusmodi æqualiter se habeant ad omnia peccata venialia; tamen fervor ab eis excitatus non æqualiter semper se habet ad omnia; sed quandoque respicit aliqua in speciali, et contra ea efficacius operatur; et si in generali respiciat ea, potest contingere quod non habeat eundem effectum in omnibus, eo quod affectus hominis aliquando habitualiter est inclinatus ad aliqua peccata venialia committenda, ita scilicet quod si in memoria haberentur non displicerent, vel forte si opportunitas addesset, committerentur, et raro contingit homines in hac mortali vita viventes, ab hujusmodi affectibus liberos esse; unde non possumus fiducialiter dicere: Peccatum non habemus. Et si etiam homo ad horam per hujusmodi remedia ab omnibus venialibus immunitatem consequatur quantum ad culpam, non tamen sequitur quod sit liberatus quantum ad totam penam, nisi forte sit tantus fervor dilectionis, quod sufficiat ad totius penæ remissionem.